



Karoliina Ojanen<sup>a</sup>

# Erojen yhdenentekevyydestä jokapäiväiseen rasismiin

## Monikulttuurisia kohtaamisia Helsingin lähiöissä

### Conviviality and everyday racism in suburb of Helsinki

In this article I examine how the inhabitants of the city with an immigrant background experience the public space in a suburb of Helsinki: how Finnish diversity is produced as lived everyday practices. The data analyzed in the article consists of interviews of 26 inhabitants who have an immigrant background. The starting point is to analyze the shape of interethnic encounters and how they are formed in relation to public spaces. The article rests on the idea of urban space as constantly produced and altered through social practices and cultural meanings combined with intersectionality. I analyze the interviews applying the concepts cosmopolitan canopy and conviviality. These concepts refer to the idea that a semi-public urban space encourages people to adopt a positive attitude towards one another in a way that reflects civility and tolerance. In these kinds of spaces ethnicity and race can be and often are visible but unpronounced factors, which give potential to cross the possible ethnic boundaries. On the one hand, my analysis supports these ideas: people experience their city as a positive multicultural space. However, on the other hand, racism is a very common experience among the interviewees. The differences in the experiences are related to intersectionality and how one is positioned in regard to different social hierarchical categories and the social resources s/he has access to. All in all, the experiences are framed by Finnish immigration policy and discussions regarding the issue. These both affect the everyday life of the inhabitants of the city.

**Keywords:** conviviality, racism, multiculturalism, ethnography

### Johdanto

Kulttuurisella moninaisuudella on suomalaisessa yhteiskunnassa pitkä historia, mihin on alettu lisääntyvästi kiinnittää huomiota purkamalla oletusta suomalaisten etnisestä homogeenisuudesta (esim. Löytty 2013: 261–279; Saukkonen 2013; Tervonen 2014). Suomalainen monikulttuurisuus<sup>1</sup> ja vieraskielisten määrä näkyy erityisesti kaupungeissa (esim. Saukkonen 2013: 58, 34). Kansainvälisessä

a. Helsingin yliopisto, karoliina.ojanen@helsinki.fi

1. Monikulttuurisuus voi viitata väestön kulttuuriseen ja etniseen monimuotoisuuteen eli siihen, että on erilaisia kieliä, tapoja ja uskontoja sekä käsityksiä ”hyvästä elämästä”, ja tähän moninaisuuteen suhtaudutaan myönteisesti tai neutraalisti. Sillä voidaan viitata myös poliittiseen ajattelutapaan, jolloin voidaan puhua multikulturalismista. Multikulturalismi korostaa kulttuurivähemmistöjen mahdollisuuksia säilyttää ja vahvistaa omia tapojaan ja erillisyyttä. Multikulturalismin mukaan myös yhteisöillä, ei vain yksilöillä, on oikeuksia. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 7; Saukkonen 2013; Huttunen ym. 2005b, 21.)

tutkimuksessa kaupunkien kulttuurinen moninaisuus ja eritaustaisten ihmisten kohtaamiset kaupunkitilassa ovat olleet vahvan kiinnostuksen kohteena (Noble 2011; Cante 2012; Amin 2013; ks. myös Raunio ym. 2010). Näkökulma on ollut myönteinen: kaupunkitilan on käsitteellistetty tarjoavan suojaa ja myönteistä välinpitämättömyyttä, ihmisiä erottavat tekijät ovat yhdentekeviä. Don Mitchell toteaa kaupunkitilan vallan ja kontrollin mekanismeja analyoivassa tutkimuksessaan, että erilaisuus ja moninaisuus ovat osa kaupunkielämää, mihin on liittynyt myös neuvottelua ja kamppailua siitä, miten oikeus asua ja elää kaupunkitilassa eri ryhmien välillä määrittyy. Miten julkista tilaa käytetään, millaiseksi tila muotoutuu ja millä tavoin kansalaisuus julkisessa tilassa rakentuu? (Mitchell 2003, 18.)

Suomessa 1990-luvun yhteiskunnalliset muutokset ja tapahtumat, kuten lama ja liittyminen Euroopan Unioniin ovat vaikuttaneet ristiriitojen kasvuun ja maahanmuuttovastaisuuden lisääntymiseen (Saukkonen 2013: 33–34). Myös viimeaikainen maailmanlaajuinen pakolaistilanne on kärjistänyt monikulttuurisuuteen liittyvää keskustelua ja tuonut esiin maahanmuuttovastaisia asenteita. Maahanmuuttovastaisuus ilmenee myös maahanmuuttopolitiikan tasolla, sillä turvapaikanhakijoiden tilanne on heikentynyt eikä Maahanmuuttoviraston päätöksenteko herätä luottamusta. Vuonna 2016 Maahanmuuttoviraston tekemistä päätöksistä 23,7 prosenttia eli noin joka neljäs kumottiin Helsingin hallinto-oikeudessa ja 8,4 prosenttia Korkeimmassa hallinto-oikeudessa (Forssell 2017). Tulkinna maiden turvallisuustilanteesta tuovat esiin, miten nykyinen turvapaikanhakijoita koskeva päätöksenteko sekoittaa maahanmuuttopolitiikan oikeudelliseen päätöksentekoon. Päätöksenteossa sivuutetaan kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, joihin Suomi on sitoutunut. (Ks. [www.pakolaisneuvonta.fi](http://www.pakolaisneuvonta.fi).) Tämä kaikki vaikuttaa myös siihen, miten tilojen merkitykset rakentuvat monikulttuurisissa kohtaamisissa ja millä tavoin maahanmuuttajataustaiset kaupunkilaiset saattavat kokea julkisen tilan.

Tarkastelen artikkelissa, millä tavoin kokemukset monikulttuurisesta kaupunkitilasta ilmenevät suomalaisessa kaupunkiympäristössä, Helsingissä. Olen yhtäältä kiinnostunut tarkastelemaan kaupunkitilan tuottamia myönteisiä kokemuksia. Toisaalta olen kiinnostunut myös siitä, millaisia kamppailuja julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin<sup>2</sup> liitetyt merkityksenannot ilmentävät. Millaista suojaa kaupunki tarjoaa eritaustaisten ihmisten kohtaamisille ja kaupunkitilojen käytölle? Tässä artikkelissa pohdin tätä kysymystä kaupunkitilan vuorovaikutusta tarkastelevien käsitteiden 'kosmopoliittinen suoja' (*cosmopolitan canopy*) ja 'leppoisa rinnakkaiselo' (*conviviality*) avulla. Aineiston muodostavat maahanmuuttajataustaisten kaupunkilaisten haastattelut.

## Kosmopoliittinen tila ja rodullistava arki

Kansakuntien rajat ovat sekä reaalisia että symbolisia: rajat eivät ole olemassa vain rajaseudulla. Ihmisten liikkuminen liikuttaa myös kansallisuuksia, mikä synnyttää tarpeen uusille määritelmille "kansakuntaan" kuulumisesta. (Lehtonen 2013: 18; ks. myös Saukkonen 2013: 38–92.) Samalla kun ymmärrys Suomen monikulttuurisuudesta ennen ja nyt on saanut enemmän jalansijaa, on viimeaikaisessa tutkimuksessa todettu myös rasismien olevan arkipäiväistä (esim. Isotalo 2016). Maahanmuuttajat koetaan sitä vieraammiksi mitä köyhempiä he ovat: köyhyys ja köyhät ihmiset leimautuvat ulossuljettaviksi kategorioiksi (Enzensberger 2003: 35; Anderson 2013). Ulossulkemista voidaan perustella esimerkiksi hyvinvointivaltiolle aiheutuvilla kustannuksilla, mutta köyhyyden poissulkeminen kietoutuu myös rodulliseen poissulkemiseen ja siten herättää kysymyksen maahanmuuttopolitiikan rasistisista piirteistä (esim. Anderson 2013; ks. myös Saukkonen 2013: 60).

Jatkuvasti moninaistuvassa kaupunkitilassa myös arjessa koettu rasismi<sup>3</sup> on tavallista. Rasismista voidaan puhua myös rodullistamisena. Rodullistaminen viittaa niihin prosesseihin, joissa "rotuja" tuotetaan antamalla todellisille tai oletetuille biologisille tunnusmerkeille arvottavia merkityksiä ja samalla sosiaalisia suhteita jäsenetään näiden merkitysten varaan (Rastas 2004: 38; ks. rodun käsitteestä myös Vuolajärvi 2014). Käsittelemä kaupunkilaisten rasistisiksi merkityksellistyviä kokemuksia sekä niitä rodullistamisen prosesseja ja käytäntöjä, joita näihin kohtaamisiin liittyy ja joissa "rodun" kategorioita uusinnetaan. Rasismia taustoittavat kolonialistinen perinne ja siihen kytkeytyvät valtasuhteet. Joel

2. Ks. julkisen ja puolijulkisen tilan määrittelystä esim. Tani 2011.

3. Rasismien käsitteellä voidaan viitata aatteisiin ja asenteisiin sekä toimintaan ja toiminnan seurauksiin. Rasismi voi olla tietoista ja tahatonta, yksilöiden tai institutionaaliseen toimintaan kiinnittyvää. (Rastas 2005, 72–76.) Stuart Hall on erotellut rasismien rekisterit seuraavasti: rasismi voi keskittyä biologisiin piirteisiin, kuten ihonväriin tai/ja kulttuurisiin seikkoihin, kuten kieleen, tapoihin ja uskontoon (Hall 2003, 268; 1999).

Kuortin (2007: 12) mukaan jälkikolonialismi on teoria, joka tarkastelee yhteiskuntaa kriittisesti kuvaten niitä vaikutuksia, joita eurooppalaisella kolonialismilla on ollut ja yhä on maailman kansoille entisissä siirtomaavaltioissa, siirtomaissa, mutta myös muissa maailman osissa. Vaikka Suomella ei ole ollut omia siirtomaita, ei se ole ollut eikä ole irrallaan kolonialismin historiasta. Kolonialismi on muokannut ajattelu- ja esitystapoja Suomessa, kuten suhtautumista afrikkalaisiin ihmisiin ja tuo asenne on näkynyt esimerkiksi saamelaisia koskevassa politiikassa. (Lehtonen & Löytty 2007: 105–114.)

Elijah Anderson (2004) on luonnehtinut kaupunkitiloja kosmopoliittisina suojoina (*cosmopolitan canopy*). Termillä Anderson kuvaa urbaania tilaa, joka rohkaisee ihmisiä suhtautumaan toisiinsa tietyllä positiivisella kohteliaisuudella ja toleranssilla. Tällaisessa tilassa etnisyyden näkyvyys on näkyvä, mutta korostumaton tekijä tarjoten samalla mahdollisuuden ylittää etnisiä rajapintoja. Diversiteetin lisääntyessä kosmopoliittisen suojan tarjoamat tilat mahdollistaisivat myös sen, että ihmiset huomaisivat heitä yhdistävät seikat. (Hollingworth & Mansaray 2012: 2; Anderson 2004: 15, 29.) Ash Amin (2002; 2013) on tarkastellut kaupunkien moninaistumista ja lisääntyvää diversiteettiä keskittyen arkisiin kohtaamisiin julkisissa tiloissa. Leppoisa rinnakkaiselo (*conviviality*) viittaa tilanteeseen, jossa ennen erillään olleet kulttuuriset käytännöt asettuvat yhteiskunnallisten muutosten myötä elämään rinnakkain. Eritaustaiset ihmiset käyttävät kaupunkitilaa yhteisen sopimuksen vallitessa ja tavalla, jossa ihmisten keskinäisiin eroihin ei kiinnitetä huomiota ja erot ovat yhdentekeviä. Toisaalta Amin mainitsee, että sosiaaliset hierarkiat eivät ole kadonneet ja siirtolaiset ja maahanmuuttajat asetetaan herkästi ”rodullistetuksi Toiseksi” ja he kokevat rasismia julkisissa tiloissa. (Amin 2013: 3–5; ks. myös Hollingworth & Mansaray 2012: 2; Noble 2013; Jones ym. 2015.) Julkisessa tilassa näyttäytyvä leppoisa rinnakkaiselo ei välttämättä merkitse, että moninaisuuteen ja monikulttuurisuuteen suhtauduttaisiin myönteisesti. Aminin mukaan kaupunkitilassa, jossa vallitsee leppoisa rinnakkaiselo, erojen herättämät negatiiviset tulkinnat eivät toteudu ihmisten toiminnassa. Erilaisuuksia huomataan eikä niistä aina pidetä, mutta tähän ei reagoida toiminnalla tai loukkaavalla käytöksellä, koska leppoisa rinnakkaiselo on muodostunut toimintaa ohjaavaksi sosiaalisiksi normiksi. (Amin 2013: 4; Wessendorf 2014: 394–396.) Kyse olisi ikään kuin kaupunkilaisesta, urbaanista hyveestä. Leppoisuus tai kaupungin kosmopoliittinen suoja eivät kuitenkaan merkitse, että rasismia ei olisi olemassa, ja tiloihin sijoittuu myös erilaisia konflikteja. (Noble 2011; 2013: 166.)

Tilan ja paikan käsitteet ovat sidoksissa toisiinsa: yhtä ei ole ilman toista. Tilalla voidaan viitata fyysisen tilan lisäksi mentaaliseen tilaan, ja sen ymmärretään rakentuvan sosiaalisesti. Sosiaaliset suhteet tuottavat tilan ja tila tuottaa sosiaalisia suhteita. Tila on siis itsessään sosiaalinen prosessi. (Saarikangas 2002: 18–19; Saarikangas & Lyytikäinen 2013: x–xiv; Semi 2011: 61–62.) Tilan käsitteessä fyysiset rajat eivät ole samalla tavoin selvät kuin arkisessa ymmärryksessä paikasta, jolla herkemmin viitataan tiettyyn lokaatioon. Paikat myös saavat merkityksensä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja toiminnan sekä paikkojen vuorovaikutuksen tuloksena: paikka muuttuu ja on myös riippuvainen muista paikoista (Saarikangas & Lyytikäinen 2013: x–xi; Haarni ym. 1997: 17–18; Massey 2003; Lehtonen 2013: 11–12). Olen kiinnostunut siitä, millaisia merkityksiä tila saa haastattelupuheessa suhteessa kosmopoliittisen suojan ja leppoisan rinnakkaiselon käsitteisiin. Haastatteluissa tilat ja paikat ovat välillä tiukemmin rajattuja, kuten Kontulan ostoskeskus, ja välillä ne rakentuvat laajemmin ja abstraktimmin. Olen haastatteluissa käyttänyt rinnakkain tilan ja paikan käsitettä, mutta analyysissä käytän tilan käsitettä, koska olen kiinnostunut siitä, miten tila rakentuu sosiaalisissa kohtaamisissa, tunteissa ja mielikuvissa.

## Etnografisen paikan punonta: aineisto, metodit ja etiikka

Olen muodostanut aineiston etnografisin menetelmin, pääasiassa haastatteleamalla ja havainnoimalla. Tässä artikkelissa keskityn haastatteluaineiston analysointiin. Etnografialla tarkoitan kulttuurisia kuvauksia muodostavaa aineistonkeruun metodologiaa ja tieteellisen kirjoittamisen tapaa, joka rakentuu kirjoittajan ja tutkittavan kulttuuristen käsitysten yhteisvaikutuksessa. Etnografian avulla on mahdollista tarkastella monipuolisesti sitä, millaisia merkityksiä kaupunkitila saa ja miten esimerkiksi etninen tausta ja muut sosiaaliset kategoriat vaikuttavat merkityksen rakentumiseen. Samalla tulee esiin se, miten nämä kategoriat ovat nimenomaan sosiaalisia ja jatkuvassa muutoksessa saaden muotonsa relationaalisesti suhteessa muihin sosiaalisiin kategorioihin. (Denzin 1997: xi; Skeggs 1999: 18.)

Kenttäjakson aluksi kävin tapaamassa muun muassa Helsingin kaupungin yhdyskuntatyöntekijöitä, joilta sain neuvoja erilaisista toimintamuodoista, joiden kautta haastateltavia voisi löytää. Soittelin ja lähetin sähköpostia, jaoin tutkimustiedotteita ja siten tavoitin haastateltavia. Aineistonmuodostuksen

oli tarkoitus keskittyä Kontulan ja Vuosaaren alueille, mutta kenttäjakson edetessä tein haastatteluja myös Itäkeskuksessa ja Helsingin alueita käsiteltiin haastatteluissa laajasti. Kaksi haastattelua toteutin kävelyhaastatteluina (Pink 2008; Suopajarvi 2014), jolloin kuljimme niissä paikoissa, joita haastateltava halusi minulle näyttää. Kaksi haastattelua tein ryhmähaastatteluna ja lisäksi aineistossani on yksi vertaishaastattelu, jossa joukko nuoria miehiä keskusteli tutkimuksen teemoista keskenään, enkä osallistunut tilanteeseen.

Keväällä 2017 muodostamani aineisto koostuu 18 haastattelusta, joihin osallistui yhteensä 26 kaupunkilaista. Haastattelut kestivät puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Haastateltavien iät vaihtelivat 17–55 vuoteen ja haastateltavat tai heidän vanhempansa tai toinen vanhemmista olivat tulleet Suomeen seuraavista maista: Somalia, Marokko, Iran, Viro ja Tsekki. Haastateltavina oli 17 miestä ja 9 naista. Heidän sosioekonomiset asemansa vaihtelivat: osa haastateltavista asui perheen kanssa, osa yksin tai vaihdellen asuinpaikkaa, oli ammattikoululaisia, lukiolaisia ja työssäkäyviä sekä erilaisiin työllistämistä ja kotoutumisohjelmiin osallistuvia harjoittelijoita tai työttömiä. Tein yhden haastattelun englanniksi ja sekä ryhmähaastatteluissa että vertaishaastattelussa haastateltavat käyttivät myös äidinkieltään. Tällaiset katkelmat on toinen haastateltava kääntänyt tilanteessa suomen kielelle.

Artikkelia taustoittavassa tutkimushankkeessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten arjen monikulttuuriset kohtaamiset jäsenyvät julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa. Osa haastateltavista oli syntynyt Suomessa, osa oli tullut pakolaisina, osa parisuhteen myötä ja osa vanhempien töiden vuoksi. Hankkeen rajaukset eivät olleet kovin tiukkoja ja oma ymmärrykseni on täsmentynyt hankkeen aikana. Tästä johtuu se, että olen haastatellut yhtä hyvin esimerkiksi suomensomalialaisia nuoria ja vasta vuoden verran Suomessa asuneita siirtolaisia. Hankkeesta ei rajattu ulkopuolelle niin sanottuja toisen polven maahanmuuttajia, joiden ”maahanmuuttajataustaisuus” on etäisempää kuin sellaisen kaupunkilaisen, joka on asunut Suomessa vasta muuttaman kuukauden. Toisaalta heillä on paljon sellaista tietoa arkipäivän rasismista, mitä valkoihoisilla kaupunkilaisilla ei ole. Julkisessa tilassa tummaihoisiksi määrittyvät joutuvat neuvottelemaan läsnäolonsa oikeutuksesta toisin kuin valkoihoisiksi mielletyt suomalaiset. Rodullistamista tuotetaan ihonväriin vedoten, jolloin ihonväri koskettaa kysymystä kansalaisuudesta ja myös demokraattisesta oikeudesta liikkua kaupunkitiloissa. (Hautaniemi 2004: 97.)

Anna Rastas on käsitellyt sitä, miten toimia tutkijana tämänkaltaisilla kentillä, joissa nimeäminen on kulttuurisen kamppailun kohteena (Rastas 2013: 174–175). Maahanmuuttaja-sanalla ei voi viitata heihin, jotka ovat asuneet Suomessa jo vuosia (Huttunen ym. 2005a: 13). Osa haastattelemistani kaupunkilaisista oli syntynyt Suomessa ja osa oli tullut Suomeen lapsena. Yhdenmukaisuuden ja tunnistamisen häivyttämisen vuoksi viittaa kaikkiin haastateltaviin sanoilla maahanmuuttajataustainen kaupunkilainen tai helsinkiläinen enkä erottele haastateltavia käyttämällä esimerkiksi termejä suomensomalialainen, suomentsekkiläinen tai suomenvirolainen haastattelukatkelmien yhteydessä. Kentällä puhuin maahanmuuttajataustaisuudesta, en maahanmuuttajista. Tällä yritin korostaa sitä, että yksilön identiteetissä maahanmuuttajuus on vain yksi tekijä. Toisaalta en osannut jättää termiä poiskaan tai korvata sitä jollakin toisella, esimerkiksi uussuomalaisella. Kuitenkin on tärkeää pohtia, milloin maahanmuuttajuus muodostuu toisarvoiseksi kategoriaksi (Löytty 2013: 274–275); pohdimme tätä myös niiden nuorten aikuisten kanssa, jotka lukeutuvat niin sanotuiksi toisen polven maahanmuuttajiksi. Heistä osa suhtautui karsaasti termiin maahanmuuttajataustainen, koska kokivat olevansa suomalaisia synnyttyään ja kasvettuaan Suomessa. Olli Löytty (2013: 277) onkin kysynyt, mihin polveen maahanmuuttajuus periytyy, koska kaikkien historiasta löytyy maahanmuutto jostakin kohtaa. Kentällä ollessani en ollut tarpeeksi perehtynyt aiheesta käytyyn keskusteluun, jotta olisin osannut luopua termistä ja vahvistaa asennetta, jossa termiä ei hyväksytty ja siihen on syytä olla identifioitumatta. Kun esittelin tutkimushanketta, tiivistin sen siis yleensä sen tutkimiseen, miten maahanmuuttajataustaiset kaupunkilaiset kokevat kaupunkitilan. Tässä artikkelissa käytän kyseistä termiä, vaikka ymmärrän siihen liittyvät ongelmat ja rajoitteet erityisesti niiden kaupunkilaisten osalta, jotka ovat syntyneet Suomessa tai asuneet täällä jo vuosia.

Toinen eettistä pohdintaa herättänyt seikka oli se, että haastattelut tehtiin suomeksi, jolloin Suomeen vasta vähän aikaa sitten saapuneet osasivat kieltä heikommin. Tämä ilmeni esimerkiksi tutkimuksesta tiedottaessa ja tutkimuslupasopimuksia allekirjoitettaessa, jolloin välillä tarvittiin tulkkia. Olen huomionnut haastatteluiden epäsymmetrisyyden analyysissä ja tulkinnassa. Kirjoitin kenttäpäiväkirjaan haastattelun kulun ja joitakin ongelmakohtia uudelleen siten kuin olin ne siinä tilanteessa tulkinnut.

Olen sijoittanut haastateltavien puheen osaksi laajempaa kehystä ja tarkastelen sitä käsitteiden antamalla mahdollisuuksilla, mutta samalla pyrin olemaan sensitiivinen sille, mitä mihinkin perustuen tulkitseen.

Haastateltavat esiintyvät anonymisoituina. Suorien tunnistetietojen poistamisen lisäksi olen muutoinkin yrittänyt häivyttää taustoja. Olen analysoinut haastattelut sisällönanalyysin menetelmin jakamalla puhetta eri teemoihin (esim. Tuomi & Sarajärvi 2013). Näistä teemoista tarkastelen nyt lähemmin kahta: kaupunkitilan tarjoamia myönteisen vuorovaikutuksen ja suojan kokemuksia sekä toisaalta puhetta, jossa käsitellään rasistisia kohtaamia kaupunkitiloissa.

Olen merkinnyt haastateltavat kirjaimella N tai M viitaten haastateltavan sukupuoleen ja lisännyt kirjaimen perään numeron. Muutoin en mainitse haastateltavien taustoja. Itseni olen merkinnyt kirjaimella H (haastattelija).

## Vilkkaan tilan tuttuus ja turvallisuus

Aineistossani 15 haastattelussa käsitellään asuinympäristön ja tilan kokemuksia tavalla, jonka olen tulkinut ilmentävän kaupunkitilan toimimista kosmopoliittisen suojan tavoin. Esimerkiksi tapa, jolla haastateltavat käsittelevät ihmisten keskinäistä vuoropuhelua, on tästä näkökulmasta kiinnostava.

H: *Millanen tunnelma siel [Vuosaaressa] sun mielestä on että?*

M3: *Siel on rento tunnelma, ihan rento, kotoisa olo. En halua muuttaa pois.*

H: *[...] Mistä se tulee rentous sinne et millasii asioit siihen liittyy?*

M3: *[...] Ehkä niist ihmiset ketkä asuu siel tekee siit paikast sellanen*

H: *Millasii ne ihmiset on?*

M3: *Rentoja [...], avoimia, autteliaita. Jaa emmä tie, mukavia ihmisiä.*

H: *Mitä sä pidät siitä [...] Kontulan alueesta?*

N1: *[...]Meillä on lähellä nuorisotalo ja kirjasto [...] meillä saada paljon palvelu [...]. S-marketissa kaikki on tuttuja ja sitten mä menin yksi päivä Lidlissä ja sitten yksi tyttö suomalainen tyttö sanoo "missä sun lapset" "aa, tunnetko mun lapsetkin" (nauraa). Se on tosi hyvä [...] paikka, tosi hyvä paikka jos on turvallinen tai joku tekee tämmöstä huomioo tai tehdä jotain turvallisempaa. On tosi hyvä, on paras paikka, tosi paras paikka.*

Tilat ja paikat rakentuvat sosiaalisesti ja muodostuvat niihin kiinnittyvissä mielikuvissa, tunteissa ja sosiaalisissa kohtaamisissa. Myönteinen toisten huomioiminen puolijulkisissa tiloissa, kuten ruokakaupassa, tuottaa yhteisöön kuulumisen ja turvallisuuden tunnetta. N1 tuo esiin, miten hän ja hänen lapsensa eivät ole tuntemattomia ja yhteisölle vieraita. Edellisten katkelmien kertojilla oli suhteellisen vakiintunut asema yhteiskunnassa: he kävivät töissä tai opiskelivat. Tällaisista lähtökohdista kaupunkitila avautuu helpommin tasa-arvoisena ja muista välittävänä yhteisönä.

M2: *Tääl on kiva asua [...] senkein takia et tää on hyvin monikulttuurinen kaupunginosa tääl on eri kulttuureista tulevia ihmisiä tääl puhutaan paljon erilaisia kieliä et tota et täällä tullaan silti kaikki toimeen ja ollaan niinku ja kaikkee yhästä tää itäbelsinkiläisyysidentiteetti et ollaan niinku ylpeit siitä et ollaan Itä-Helsingistä [...]. Tota täällä voi ihan kaikkea moikata täällä voi keskustella myös ventovieraiden kanssa tää on rentoutunut [...]. Kontula on turvallinen paikka mulle ku mä oon tottunut kävelemään nää kadut ja ihmiset ovat tuttuja totta kai ihminen joka ei ole koskaan käynyt Kontulassa joka tietää vaan niinkun sankaritarinoita ni se voi olla että hän pelkää mut mulle silleen se on[...] mä en koe sillee et mun pitää pelätä [...] Kontulassa. [-] Turvallisuus on ennen kaikkee sitä et jos ihmiset viihtyy et omassa asuinalueillaan ja sitä että ihmiset ei syrjäydy koska se syrjäytyminen on iso riski [...]. Konflikteja voidaan välttää sillä tavalla että yhteisö on avoin ja on dialogia, on yhteisiä intressejä, yhteisiä toimintoja, yhteisiä hankkeita jonka kautta voidaan kohdata. Jos yhteisöt ovat [...] sisäänpääkäytyneitä [...] toinen yhteisö ei tiedä mitä toinen yhteisö puuhaa, voi syntyä myös ennakkoluuloja, jotka jobtaa konflikteja. [...] Kaikkia lähiötä voidaan kehittää sillä tavalla että tehdään alueen asukkaista aktiivisia kansalaisia jotka tuovat oman alueen äänet kuuluviin jossa järjestetään erilaisia tapahtumia tuoda niinku yhteen alueen asukkaita ja antaa heille myös ääni. Mä koen että täällä kuitenkin osataan aika hyvin niinku elää sovussa [...], mutta [...] toki täällä on kehitettävää niinku kuten kaikissa muissakin kaupunginosissa. Tätä yhteisöllistä pitää myös ylläpitää et se ei riitä et me kohdataan vaan ravintoloissa, parturikampaamoissa, jonoissa tai kahvilassa [...]*

Haastateltava kuvaa ”monikulttuurista” asuinalueetta avoimena, välittömänä ja lämpimänä, joka ei perustu erottelujen tekemiselle. Pikemminkin erojen sijaan asukkaita yhdistää itähelsinkiläisyys. Turvallisuus merkityksellistyy viihtymiseksi sen sijaan, että sillä viitattaisiin siihen, että alueella ei olisi häiriöitä. Haastateltavan mukaan yhteisöllisyyden synnyttäminen edellyttää jatkuvaa työtä ja yhteisiä tavoitteita: oleminen samassa jonossa ei riitä. Samassa jonossa oleminen lähenee tulkintani mukaan kosmopoliittisen suojan ja leppoisan rinnakkaiselon käsitteitä. Kosmopoliittinen suoja tai leppoisa rinnakkaiselo eivät käsitteinä edellytä yhteisöllisyyttä, vaan juuri kohteliaasta jonossa olemista. Yhtäältä kaupunkilaiset ovat sovussa ja erot ovat yhdentekeviä. Toisaalta jotta eritaustaiset ihmiset voisivat muodostaa toimivan yhteisön ja lisätä yhteisöllisyyden tunnetta, tarvitaan laajempi ymmärrys ja tunne siitä, keitä meihin kuuluu (Cantle 2012: 16, 109), ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä.

Monissa haastatteluissa Kontulan alue nähtiin ongelmallisena ja jopa vaarallisena. Ongelmat liittyivät pähteidenkäytön aiheuttamiin haittoihin ja turvattomuuden tunteeseen. Ongelmat ovat samoja, joita on käsitelty useissa lähiöitä käsittelevissä tutkimuksissa (Kempainen 2017: 17, 87–88). Huono-osaisimmilla alueilla sosiaalinen kontrolli on heikkoa, mikä luo pohjaa sosiaaliselle epäjärjestykselle, kun yhteiselo ohjaavista normeista ei olla niin yksimielisiä (Kempainen 2017: 90). Kontulalla oli erityisen negatiivisesti väritynyt maine niiden haastateltujen joukossa, jotka eivät asuneet alueella. Seuraava katkelma on vertaishaastattelusta, jossa Kontulaa ei kuvailla kosmopoliittisen suojan kaltaisena tilana toisin kuin muuta Itä-Helsinkiä:

*M10: Nii eli mitkä Itä–Helsingis on hyviä ja arkee helpottavia asioita [...]?*

*M11: Kauppakeskus lähistöl, kirjaston läbel pääsee dösällä vaikka minne, metro. Ei oo mummielest mitää huono puoli paitsi noi vartijat on vähän kriisis kyl (nauria). Ihan smuuti mesta kyl tää Itäkeskus ei oo mitää porukoit jotka liikkeuu, kaikki liikkeuu yhes tai sit jokainen liikkeuu omis oloissa. En oo nähny kylä koskaan mitään sellast et ihmiset liikkeuu jossai porukois ja hakekaa ihmisii porukois tai jotain tollast. Ei oo Itä–Helsinki meininkii kyl. Kontulast saattaa löytyy mut Kontulaa ei lasketa Itä–Helsingiks*

*M10: Onks tän niin sanotun valtävästön vihapube lisääntyny viime aikana niin kuin viime vuonna?*

*M12: Ööh emmä kyl osaa sanoo mitään tost vihapubeest et en oo kyl kohdannu mitään tollasii pelottavia tai uhkaavii iba iba turvallinen paikka kylä*

*M13: Emmäkää oo sillee kuullu mitään sillee vihallisii tai uhkallisii juttui Itä–Helsingis tai Helsingis*

*M11: Yksinkertaisesti Itä–Helsingis ei ole ei oo ei oo rasismii niin monikulttuurinen paikka et ei oo rasismii tai en oo ainakaan en oo ainakaan nähny viimeseen kabeksaan seitemään vuoteen ei oo näkyny mitään rasismii tai sellast ei ole. Itä–Helsinki on monikulttuurinen paikka jumalauta.*

*M14: Mä en nyt ymmärrä mitä tol asial [...]*

*M12: Niin kauan ku mä oon asunu tääl ni en oo kohdannu mitään rasistista ja kylä emmä kyl uskaltais missään Kontulas kävellä iltasin yksin jossai metsien läpi ihan muuten turvallinen*

*M13: Emmäkää sillee oo kuullu mitään rasistijuttui [...] et joku ei soittanut uhkaillu mitään semmosii juttui mut eniten mä silleen vihaan sillee alueit mis ei voi liikkeuu on stadin tai sinne päin*

*M10: Stadi ei kuulu Itä–Helsinkiä*

*M13: No muuten Kontulaa tai Myllypuro on sillei vähäsen sillee et ei uskalla liikkeuu sinne päin vähän se pelottaa sinne päin yleensä sinne päin jotain uhkailuu tulee semmosii mut emmä sillee tullu mitää miele*

*M11: [...] Itä–Helsingis ei oo kyl mitään rasismii, monikulttuurinen mesta en usko et kukaan meist ois nähny mitää rasismii (naurabtaa) se on aika aika turba turba selittää*

*M14: Emmä oo nähny mitää siis Helsinki on aika turvalline. Mua vastaan ei oo tullu mitään rasismii tai mitään uhkaavaa tai mitään pelottavaa tai tollast paitsi jotkut osat on kyl aika vaarallisii.*

Miehet korostavat Itä-Helsinkiä tilana, joka on suojele eroille ja irtaantunut rasismista. Ainoastaan keskusta-alue<sup>4</sup> ja jotkut tietyt lähiöt, kuten Kontula, tulevat mainituiksi paikkoina, joihin liitetään rasistisia mielikuvia ja pelkoja. Tästä syystä Kontula myös hieman humoristisesti paikannetaan kuuluvaksi jonnekin muualle kuin Itä-Helsinkiin. Itä-Helsinki rakennetaan haastattelutilanteen vuorovaikutuksessa kosmopoliittisen suojan kaltaiseksi paikaksi, jossa ihmisten eroihin ei kiinnitetä huomiota.

Haastateltavat sijoittavat lähes järjestelmällisesti rasistiset kohtaamiset mahdolltomiksi tai mielettömiksi: *en usko et kukaan meist ois nähny mitää rasismii (naurabtaa) se on aika aika turba turba selittää.*

4. Myös Petri Hautaniemi (2004, 101) on tutkimuksessaan tuonut esiin, miten somalipojat kokivat Helsingin ydinkeskustan tilana, jossa oma väri – tummaihisuus – on riskitekijä joutua fyysisen tai henkisen väkivallan uhriksi.

Samalla kun tämänkaltainen puhetapa on kiinnostava ilmentymä kosmopoliittisesta suojusta ja myönteisen rinnakkaiselon syvenemisen tendenssistä, se toisaalta asettuu ristiriitaan muiden haastateltavien esittämien näkemysten kanssa. Haastattelin kaksi vertaishaastatteluun osallistuneista miehistä myös erikseen, ja silloin he kertoivat kokeneensa tai nähneensä rasistista käyttäytymistä. Rasismin läsnäolon tai vaikutuksen kieltäminen voi myös toimia yhtenä keinona selviytyä tämäntyyppisistä kokemuksista (Rastas 2004: 40). Vaikka rasismi on tavallinen nuorten kohtaama ongelma, siitä voi olla vaikea keskustella ja kokea aiheen olevan legitiimi. (Rastas 2004; 2013: 169; Honkatukia & Suurpää 2012: 122–131.) Vertaishaastattelu saattoi luoda tilanteen, jossa näistä asioista ei haluttu keskenään puhua tai vahvistaa asiaa valkoihoiselle, keskiluokkaiselle tutkijalle. Jos rasismia joutuu kokemaan ihonvärinsä vuoksi, voi myös olla, että miehet ajattelevat, että ”valkoihoiseksi” asemoituva tutkija ei kykene ymmärtämään tällaisia kokemuksia (Rastas 2004: 35). Miehet eivät tässä kontekstissa, toimiessaan keskenään ryhmänä suostuneet tai halunneet asettua millään tavalla ”toiseksi” (ks. Hautaniemi 2004: 94).

*H: Miten sun mielestä eri taustoista tulevat ihmiset tulee täällä toimeen että jos nyt ajattelee sitä monikulttuurisuusasiaa esimerkiksi ni?*

*N2: No emmä tiedä. Se varmasti riippuu paljon siitä miten sä itse ihminen haluat tulla toimeen muitten kanssa. [...] Säis minäkin olen eri kulttuuri mut minä tulen toimeen hyvin. Riippuu siitä että onko työ tai ei ole työ, onko jotain tekemistä ei ole tekemistä [...]. Toisaalta jos mä taas vertaan minua niinku minä ja sitten kerran vuodessa tulee mun äiti ja isä tulee käymään niin minusta on tullut semmonen monikulttuuri-ihminen koska minä en siihen niin kiinnitä huomiota että tuolla on joku iso perhe Afrikasta ostamassa jotain, mä en enää sitä näe [...]. Heillä se on aina ”miten se on mahdollista” miten heillä niinku Suomi totta kai se on koko ajan semmosta täällä on kaikki blondit ja sinisilmäiset ja sitku he tulee tänne et se on ihan eri mitä ne on luullut sit mä niinku ihmettelen miksi se teitä häiittää [...]. Lapsetkaan ei ei ei näe mitään väriä, mitään eroja, parhaat kaverit ovat eri kulttuuri molemmilla lapsilla.*

Katkelmassa käsitellään monin tavoin kaupunkitilan leppoosaa rinnakkaiseloa ja kosmopoliittista suojaa. N2 toteaa aluksi keskinäisen toimeen tulemisen ja sujuvan vuoropuhelun olevan ihmisestä itsestä kiinni. Tämä individuaalisuutta korostava puhetapa kuitenkin kehystetään välittömästi laajemmin suhteessa siihen, millaiset mahdollisuudet ihmisellä ylipäätään on osallistua yhteiskuntaan. Mikäli yksilöllä ei ole tekemistä tai työtä, niin tämä voi vaikuttaa kielteisesti siihen, miten suhtautuu muihin, mitä ajallaan tekee tai millä tavoin kykenee integroitumaan yhteisöön. Kosmopoliittisen suojan toteutuminen voi olla kytköksissä siihen, miten yksilöt suhteutuvat yhteiskunnan rakenteisiin ja miten kotoutuneita he tuntevat olevansa yhteiskuntaan sekä miten luottamukselliset ja rakentavat sosiaaliset suhteet heillä on esimerkiksi perheeseensä tai ystäviin (ks. myös Puukari & Korhonen 2013: 34; Säävälä 2013: 118; Peltola 2014). Haastateltava ei enää ”näe” eroja. Ei-valkaisuus määrittynyt vastauksessa joksikin niin arkiseksi, että sitä ei huomata eivätkä myöskään lapset tee erotteluja. Ihonväri on yhdentekevä kategoria. Yllä oleva katkelma on aineistossani vahvin kuvaus kaupunkitilasta kosmopoliittisena suojana ja kohteliaan vuorovaikutuksen tilana, jossa ei häiritä, syrjitä tai erotella ja jossa ainakin osa eroista on yhdentekeviä.

Kontula näyttättyy kaupunkitilana, jossa ihmisten moninaisuutta lähestytään siten tasa-arvoisessa kehyksessä, että avoimeen rasismiin suhtaudutaan kielteisesti<sup>5</sup>. N1, N2 ja M2 tuovat esiin paljon myönteisiä puolia, vaikka puhuivat myös rasistisista kohtaamisista joko Kontulassa tai muualla. Edellä mainitut haastateltavat ovat vakaisissa ja hyvissä asemissa: he osasivat hyvin suomea, heillä oli perheet sekä työyhteisö, joka tuo paitsi taloudellista turvaa niin myös muunlaista mielekkyyttä ja vakautta. Yksi heistä esimerkiksi kertoi, että hän on alueella ”erittäin pidetty”. Sellaisille haastatteleminen henkilöille, joilla asiat eivät olleet yhtä hyvällä tolalla, kaupunkitilat ja myös Kontulan alue merkityksellistyivät syrjivämpinä ja jopa vaarallisina.

## Rasismin yleisyys ja arkipäiväinen pelko

Aineistossani jokainen haastateltava lukuun ottamatta vertaishaastattelua kuvasi itseensä kohdistuvaa rasismia. Kolme kertoi itseensä kohdistuvien rasististen kokemusten lisäksi omista ulkomaalaisin

5. Tämä ilmeni myös siinä, että osa haastateltavista totesi syksyn 2016 aikana nousseen vihapuheen aallon ja maahanmuuttajia vastustavan liikehdinnän vaikutusten jääneen Kontulassa mitättömiksi.

kohdistuvista peloistaan tai rasistisista käsityksistään, mutta en käsittele niitä tässä. Haastateltavilla oli kokemuksia itseen tai toisiin kohdistuneesta rasismista julkisissa tiloissa. Rasismi saattoi ilmetä jopa fyysisenä väkivaltana, mutta enemmän kerrottiin henkisestä väkivallasta, kuten huutelusta tai huomauttelusta kadulla, naapurustossa tai kaupassa, kouluun sijoittuvasta kiusaamisesta tai palvelutyössä asiakkaiden loukkaavasta käytöksestä. Haastateltavat toivat esiin myös huolta lapsistaan ja heidän rasismikokemuksistaan tai tulevasta syrjinnän uhkasta.

H: Ooksä joskus kokenu jotain niinku ikäviä kokemuksia [...] kodin ulkopuolisissa tiloissa [...]?

M3: Kaikki koee sellasii. Onks joku ihminen kuka ei oo kokenu sellasii. [...]

H: Ooksä kokenu jotain syrjintää tai ihan suoranaist rasismia tai jotain tämmöstä niinku

M3: Ei mitään vakavaa, syrjintää ei, rasismii ei mitään vakavaa

H: Voiksä kertoo mitä se on se ei vakava jotain

M3: Joku heittää jotain suullisesti ei mitään fyysist

H: Ootsä itse kokenu jotaki tämmöstä niinku et vois sanoo rasismia tai häirintää tai ooksä joutunu tämmösen huutelun kohteeks tai jonkun muun?

M1: Mä oon itse asiäs kokenu [...] kaikki on melkeen samantapasii et joku känniläinen tai joku emmä tie olikse psykoosis se vaan päästi se vaan ulkoilutti sitä koiraa sit me oltiin vaan kävelemäs kavereiden kanssa ja sit se vaa huutaa ”tuolla ne ovat, kimppuun siitä” [...] Sitä me joskus ihmetellää kaikennäkööst et ei oo mitenkään niinku ihme ei oo mitenkää sillee et aa tää niinku [...] vaikutti mun elämään tosi niinku negatiivisesti se vaan tapahtuu se on niin yleistä

H: No oo voiksä kuvailla millasii tunteita se ehkä herättää

M1: Ei voi sanoo positiivisia tietenkää mut siis syrjimisen tunnetta et sä oot asunu koko sun ikä aikas Vuokis mut sua jotenki silti syrjitään niin kyl se, ei se ei se mukavalt tunnu oikeestaan. [...] Siel oli pari kuukaaut sit oli just se mielenosotus [...] yks kaveri [...] oli tulos itseasiäs meidän luo me oltiin stadis oltiin menos kattoo ybt pelii ja sit joku nainen vaan huus sillee se on ite 18–vuotias opiskelija se vaan huus sillee mee duunii bei [...] sil oli just mikrofoni ja kyltti toises kädes se vaan huutaa sil mee duunii kaveri vaan alko nauraa ei se voi ottaa tosisaa tollas

Katkelmissa rasismi on arkipäivää. Ensimmäisessä katkelmassa syrjintää käsitellään vähätellen, kun rasismista piirtyy esiin niin sanottu ”ei vakava” muoto eli suullinen solvaaminen. Se, että vain vakavammät syrjinnän ja häirinnän muodot määritellään rasismiksi, mahdollistaa omien kokemusten vähättelyn ja mitätöimisen ja voi myös ilmentää sitä, miten vaikeaa voi olla varmistua siitä, että näistä kokemuksista on legitimiä puhua (Rastas 2004: 42). Jostakin syystä haastateltava ei halunnut tuossa haastattelutilanteessa kertoa yksityiskohtaisemmin rodullistavista ja toiseuttavista kokemuksista. Tämä voi ilmentää sitä, miten ”hyvää tarkoittava” tutkija yrittää työntää haastateltavaa paikkaan, johon hän ei ole halukas asettumaan (ks. Rastas 2002: 5). Haastateltava irtaantuu tehokkaasti tämäläisistä haastattelutilanteiden hieman ongelmallisesta asetelmasta: hän ei halua olla tässä suhteessa erityinen tai erilainen ja ilmentää kysymykseni triviaalia luonnetta tuomalla esiin, miten kaikki kohtaavat ikäviä asioita.

Myös M1 tuo ensin esiin rasistisen huutelun, joka kuitenkin merkityksellistetään siten, että tapahtumaa on vaikea arvioida vakavasti ja edellyttää tekijöiltä vastuuta. Haastateltava jatkaa kuvaamaan tilannetta, jossa koira oli usutettu hänen ja ystäviensä kimppuun. Tilanne muodostuu tahattoman huvittavaksi, kun maahanmuuttoa vastustava mielenosoittaja kehottaa lukiolaista menemään töihin. M1 yhtäältä toteaa, että arkipäivän rasismi on niin yleistä, että se ei juuri vaikuta elämään, mutta toisaalta mainitsee, että Suomessa syntyneenä ja kasvaneena Suomen kansalaisena tällaisen kohteeksi joutuminen aiheuttaa tunteen ulkopuolisuudesta. Sara Ahmed on esittänyt, että tunteet eivät ole vain yksityisiä ja sisäisiä tiloja, vaan ratkaisevassa asemassa rajojen muodostamisessa (Ahmed 2003: 191). Tunne kuulumattomuudesta on ennen kaikkea yhteiskunnallinen: se ilmentää ja heijastaa sitä diskursiivista marginaalia, johon ei-valkoiset suomalaiset, maahanmuuttajataustaiset tai huono-osaiset, köyhät ja työttömät sijoittuvat. He voivat olla mukana vain ulkopuolisina.

M1: Jos pitäis sanoo niin ää emmä tiää muuttiks arkielämää, ei, mut sen avul sen takii mä oon varmaan nähny enemmän asioita mitä tapahtuu tääl Helsingis keskustas tapahtuu paljon Itä–Helsingis tapahtuu paljon [...]. Soldiers of odin [...] sen jälkeen kun mä tapasin ne mä ajattelin et mun mun munkaltaista ihmistä ei varmaan enää katsota sillee. [...] En sano et pelkään emmä sano et mä pelkään mut kylmä sanoisin et mä oon nyt enemmän



*varuillani näitten takii sille emmä mä en tiää miks, mut jotkut ihmiset vaan osaa ottaa [...] käyttää kaikkeaa aseena tai sillee tai sillei oikeuttaa omia tekemisiään ja mä saan olla enemmän varuillani.*

Myös muut haastateltavat käsittelevät syksyn 2016 tapahtumien myötä muuttunutta uhkaavaa ilmapiiriä, ja esimerkiksi yksi haastateltava kuvaili, miten piti huolehtia siitä että passi on mukana, koska kukaan ei voi tietää kuinka kauan on asunut Suomessa tai onko turvapaikanhakija. Jos ajatellaan, että rasismissa on yhtäältä kyse pelosta, voi nähdä, miten muiden pelko rajoittaa haastattelemieni kaupunkilaisten sosiaalista tilaa<sup>6</sup> Ahmedin (2003: 191–199) mukaan pelon ilmaiseminen tuottaa subjekteja tietyllä tavalla. Pelko yhtäältä rajoittaa liikkumista sosiaalisessa tilassa ja toisaalta laajentaa toisten tilaa. Tunteet limittävät ruumiillisen ja sosiaalisen tilan toisiinsa: pelko ei ala ruumiissa ja sitten rajoita sosiaalista tilaa, vaan pelkoreaktio on riippuvainen jo olemassa olevista kertomuksista, jotka esittävät mikä ja ketkä ovat pelottavia. Mitä vähemmän tiedämme siitä mitä pelkäämme, sitä pelottavamaksi maailma muuttuu. Katkelmassa pelon tai varuillaan olemisen poliittinen luonne tulee esiin. Muiden ihmisten rasismi ja epävalkoihoisiin ihmisiin kohdistama pelko ei rajoita niinkään ihmisiä, jotka pelkäävät, vaan ennen kaikkea pelon kohdetta. (Ks. Ahmed 2003: 189–199.)

Kaupunkitilan tarjoama kosmopoliittinen suoja ei ole aukoton, vaan tila mahdollistaa avoimen rasistisia ja uhkaavia kokemuksia. Seuraavassa katkelmassa mies käsittelee kysymystä kaupunkitilasta kosmopoliittisena suojana. Aloitamme keskustelulla siitä, millaisia huonoja kokemuksia kaupunkitiloista hänellä on.

*M7: Itä–Helsinki... kyl siel on päivii jolloin se on vähä vilkas [...]*

*H: Mitä sä tarkotat sil et se on vilkas?*

*M7: Kun mä sanon vilkas, niin aika paljon tapahtuu, joo konflikteit ee väärinkäsityksii miten sen nyt sanois. Päivä alkaa mennä tosi hitaasti sillon. [...] Siinä tapahtuu sillee että jotkut ihmiset ei osaa kunnioittaa toista ja jotkut ihmiset närkästy tosi pabasti jos ne näkee epäkunnioitusta toinen epäkunnioitti toista [...].*

*H: Tota mitä sä ajattelet sellasest ajatuksesta et kaupungis on tällasii tiloja joissa [...] ihmiset tulee toimeen ja eroihin ei täl tavalla niinku negatiivisesti kielteisesti niin kiinnitettäs huomiota?*

*M7: Se on hieno ajatus se on hieno ajatus mä en tiedä jos se on iban mahdollista. Ei sillee että mul on ketään ketään vastaan ketään mitään vastaan mitään, mut mä oon nähny tosi paljon [...] semmosii sattumii missä eritaustaset kinastelee. Siitä alkaa ku näkee sitä tosi usein sitä alkaa vähän miettii tuleeks tästä mitään mut toki se ois mä toivoisin et se ois mahdollista mut mut [...] nytkeu on viel mä en tiedä nytkeu on viel vähän nousu tätä eripuraa kaikkien välille ni mä vähän kyseenalaista ton. Kyl toivois et se totentuu mut kaikki ei toivo samaa kuin minä. [...] Se jatkuu et ihmisii lajitellaan tiettyi juttuihin, kantasuomalainen, kyl se on vähän ahdas kun se alkaa sillee et aletaan piirtää niit viivoi ihmisten välille.*

Haastateltava kuvaa ymmärtämättömyyteen ja tietämättömyyteen perustuvia konflikteja kiehtovasti ajallisen prosessina. Päivän kulku hidastuu. Rasistiset kohtaamiset synnyttävät sellaisen ajallistilallisen sfääriin, jossa aika toimii toisin tavoin. Tilannetta on vaikea saada päättymään: ilta karkaa kauemmas ja päivä ei suju. Päivän hidastumisen voi tulkita ilmentävän kokemusta tällaisten kohtaamisten vaikutuksesta arjen sujuvuuteen: ympäröivät konfliktit vaikuttavat kokemukseen omasta asemasta yhteiskunnassa ja hidastavat yksilön toimintaa ja pyrkimyksiä. Konfliktit häiritsevät omaa asemoitumista kaupunkiin ja yhteiskuntaan, vaikka ristiriitoihin ei olisi aktiivisesti osallisena. Ilmapiiri rakentaa arkista kokemusta ja voinee herättää pohdintoja siitä, millaisia vaikeuksia saattaa itse kohdata, mikäli ei tule ymmärretyksi ja hyväksytyksi. Haastateltava suhtautuu epäillen ajatukseen kaupunkitilasta kosmopoliittisena suojana. Hän päättää pohdintansa siihen, miten tiukasti määritellyt raja-aidat tuottavat elämiseen ahtauden tunnetta ja ylipäättään: nuo rajat ovat piirrettyjä. Kansallisvaltioiden rajat ja eri kansallisuuksiin kuuluvien ihmisten rajat ovat keinotekoisia. Ihmisten liikkuminen synnyttää tarpeen uusille määritelmille ”kansakuntaan” kuulumisesta. (Lehtonen 2013: 18; ks. myös Saukkonen 2013: 38–92). Seuraava katkelma on naisten ryhmähaastattelusta, jossa he keskustelevat kohtaamastaan rasismista.

6. Hanna Kara (2016, 200–214) tuo esille, miten Latinalaisesta Amerikasta Barcelonaan muuttaneet siirtolaiset saattoivat kokea esimerkiksi mahdollisuutensa liikkua riippuen siitä, miten eurooppalaisilta he näyttivät. Joidenkin piirteiden ”näkyvyys” saattoi lisätä siirtolaisen mahdollisuuksia hallita ja kontrolloida arjen tilaa ja liikkumistaan.

N4: *Metron ja kaupan lähellä koko ajan tulee pahoja sanoja "mistä tulet" melkein yli kolmekymmentä vuotta somalialaisia maahanmuuttajia asuu täällä ja silti kysyy "mistä tulet" no sen sää tiesit mistä mä tulin (nauraa) [...]*

N5: *Kun mä tulin metrossa ja kun se loppuu metro Vuosaaresta ja sitku mä tulin sinne [...] yks mies on tullut sinne, hän on juonut [...] sanoo "sä oot niinkun afrikkalainen miksi sä tulit tänne ja mene pois meidän maasta" ja jotain rumia niinku sanoja silloin niinkun välillä tunt niinku*

N4: *[...] Tuntuu [...] pelottavalta joo*

N5: *Ja jotkut hyö tai semmoset ainaki ku sä kävelet kanssa niin vähän niinku tekee (havainmollistaa kynnärpäällä tuuppimista) ja sit se menee niinku [...]*

N4: *Joo monta kertaa tapabtuu näin. [...] Mä vähän katson ihmisiä silmään, ei kukaan näe ja sitten hän löi näin ja sitten kävelee normaalisti. Hän löi jo ja sinä buutaa. Ei kukaan usko mitään. [...] Joskus tulee ikäviä juttuja mutta ei mitään tekemistä. Pakko. Koska sinä asut täällä [...], ei ole mitään vaihtoehtoja [...]. Joskus joku kävelee sun toi sivusta tai perässä ja sitten sylkee joskus [...]*

N5: *Ja se heittää jotain viinoja. [...] Ja sit metrossa kun tulee sanoo jotain kiroja sanoja [...] ja sanoo niinku sun ibossa. [...] Ja sit jotkut ihmiset on hyvä ja ne sanoo niinku älä välitä se on toi ihminen ja anteeksi niinku ja jotkut ihmiset [...].*

N4: *Jos sinä yritit täällä asumaan rauhallisesti, menee kouluun, menee töihin, kunnioittaa naapuri ketkä asuu sun kanssa tai kulkee toi alueella päiväkodissa koulussa tai ja sitten silti sinä kuulet tämmöstä juttuja sitte se tulee ärsyttävä, sinulle tulee abdistus. [...] Jos sinä ostat ruokaa [...] ja sitte hän sanoo "sä et tiedä mistä sinä sait raha tää on meidän vero" [...] ja silti silti sä oot töissä.*

N5: *Se on "sossurahaa"*

N4: *Koko päivän sä oot töissä ja silti [...] työn jälkeen sä meet kauba ja osta ruokaa ja joku sanoo "tää on mun verorahaa" [...] tosi ärsyttävää.*

N5: *Ja joskus sä menet nostamaan rahaa ja joku sanoo "no sä laitat sitten sossun rabat sä nostat" [...].*

H: *Oottekste huolissanne teidän lastenne tulevaisuudesta joskus tai mitä [...] niinku jos ajattelee tätä arkipäivän rasismikokemuksia nii?*

N4: *[...] "Somalialainen" lapset aina sanoo. Mä kuulin paljon paljon paljon myös mun lapsi sanoo jos hänellä on jotain uusi uusi paita tai uusi kenkä tai [...] hän sanoo "tää on meidän isä verorahaa, tää on (naurua) sossun rahaa, sää ostat hyvin koska äiti saa sossun rahaa" ja sitten lapset tulee ihan vihainen. [...] Jos somalialaiset äitit on töissä, heidän lapset on tyytyväinen. [...] Mun poika, hän on kahdeksan, kohta yhdeksän ja sitten sanoo "äiti, on parempi sä oot koko ajan töissä". Mä sanon "miksi?" "Koska sitten ei voi kukaan sanoo et tää on sossun rahaa tai veroraha mun vaatteet tai mun kenkä". [...] Miten sinä tuntuu jos sun lapset sanoo ja sinä asut eri maassa. Sinä tuntuu: sä oot eri ihmisiä. Silti lapset syntyy täällä, hän ajattelee: tää on oma maassa. Tulevaisuudessa ajattelee rakentaa taloja tai töissä tai*

N5: *Tulee lääkäriksi [...]*

N4: *[...] Mä muistan yksi mun naapuri hän on somalinainen hän on töissä koko ajan ja hänen lapset oli [...] ala-aste ja sano opettaja sano koko ajan "bei työt, maahanmuuttajatyttö bei istu, maahanmuuttajatyttö bei istu". Sitten tyttö joku iltana hän oli itkenyt paljon, sitte kysy, miksi sinä itket koko ajan [...]*

*"Äiti, mun opettaja sanoo koko ajan maahanmuuttajatyttö istu maahanmuuttaja istu maahanmuuttaja. Onko mun nimi maahanmuuttaja?"*

Susanne Wessendorf (2014: 396) kertoo, miten Lontoon Hackneyn monikulttuurisella asuinalueella ihmisiä ei erotella esimerkiksi vaatetuksen, kielen tai ihonvärin mukaan. Edellisen katkelman valossa tilanne on Helsingin seudulla vielä melko erilainen. Naiset käsittelevät kaupungin julkisia ja puolijulkisia tiloja, joissa he ovat kohdanneet rasismia. Rasismi on ilmennyt fyysisenä ja henkisenä väkivaltana kohdistuen itseen ja omiin tai ystävän lapsiin. Metro tai kaupalliset tilat eivät tarjoa vain suojaa, vaan myös mahdollisuuksia erilaiselle, vaivihkaakin tapahtuvalle syrjinnälle ja suoranaistalle väkivallalle. Vastustus jää pääosin naisten itsensä harteille, vaikka katkelmassa on myös kuvaus, jossa kerrotaan sivullisten puuttuneen rasistiseen häirintään<sup>7</sup>. N4 toteaa aluksi, miten sitä, mistä on kotoisin, ei tiedustella kiinnostuksesta tai halusta tutustua, vaan loukkaavassa pyrkimyksessä. Paikantaminen vieraaksi tai muukalaiseksi muodostaa mekanismin, jota käytetään yhteisön rajojen määrittämisessä. Kun joku

7. Aineistossani on tämän lisäksi vain kaksi kuvausta, joissa kerrotaan, miten sivulliset puuttuivat julkisessa tilassa tapahtuneeseen rasismiin (ks. myös Isotalo 2016).

toivotetaan tervetulleeksi muukalaisena, Ahmedin mukaan assimiloidaan sellaista, mitä ei voi assimiloida: ulkomaalaistaustaiset ”sulautetaan” ulkopuolisiksi. (Ahmed 2000, 188.)

N5 puolestaan kertoo, miten huomautukset voivat kohdistua suoraan ihonväriin, mikä ilmentää sitä, miten afrikkalaistaustaisiin ihmisiin yhdistetään käsitys alempiarvoisuudesta. Naisten ulkoiisiin piirteisiin on lupa kiinnittää huomiota: ihmetellä ihoa, kysellä ja jopa sylkeä. Kolonialismin ydin on valkoisuus ideologiana, joka ilmenee valtasuhteina, ja johon suhteessa kaikkia arvioidaan. Kolonialismin luomat tavat arvioida ”toisia” ja liittää muihin alentavia stereotyyppioita on osa myös suomalaista, ”valkoista” ajattelua. (Kuortti 2007; Lehtonen & Löytty 2007; Tuori 2009; Anderson 2013: 36; Uusitalo 2016.)

N4 kuvaa hyvin myös turhautumista siitä, miten pyrkimys elää ”oikein” ei välttämättä riitä siihen, että ei kohtaisi torjuntaa. Torjunnalla osoitetaan, että maahan muuttavan ihmisen on varsin vaikea tulla hyväksytyksi ”kunnan kansalaisen” kategoriaan (Anderson 2013: 7). Nämä käytännöt ovat vahvasti rodullistettuja. Tämä ilmenee esimerkiksi lapsen kokemassa nimittelyssä koulussa, jossa hänet opettajan taholta redusoidaan ensisijaisesti ”maahanmuuttajaksi”. Esimerkissä lapsi esineellistyy, hänellä ei ole nimeä, vaan passiivinen, osallistumaton subjekti, joka on ikään kuin muiden yläpuolelle asettuvan suvaitsevaisuuden armoilla. Kansalaisuudesta joutuu tummaihoisena neuvottelemaan jatkuvasti ja kohtaamaan rodullistavaa vallankäyttöä.

Ei-valkoisten kaupunkilaisten oletetaan lähtökohtaisesti turvautuvan erilaisiin sosiaalietuuksiin, ja tummaihoiset maahanmuuttajat, olivat he kansalaisia tai eivät, uhkaavat ikään kuin koko hyvinvointivaltiota (Anderson 2013: 111). Puhetapa muistuttaa hyvinvointisovinismia, joka viittaa ajatteluun, jossa vain ”omilla” on oikeus palveluihin ja sosiaaliturvaan. Kuuluminen tähän kategoriaan on sidoksissa kansallisiin, toiseuttaviin ja usein rodullistaviin kriteereihin. (Keskinen 2016, 355.) Naiset kuvaavat, miten he saavat kuulla rahojensa ja lastensa uusien vaatteiden olevan peräisin ”sossulta” tai verorahoista (myös Isotalo 2016: 14). Haastateltava kritisoi eriarvoisuuden kokemusta: hänen lapsensa ei pitäisi tuntea olevansa ”eri ihminen”. Yhteiskunnallisen osallistumisen, kuulumisen tunteen ja kotoutumisen näkökulmasta on hälyttävää, että maahan muuttaneet ihmiset ja myös heidän Suomessa syntyneet lapsensa kokevat jäävänsä yhteiskunnan ulkopuolelle ja joutuvat kohtaamaan runsaasti ja arkipäiväisesti syrjintää, torjuntaa ja rasismia (myös esim. Rastas 2002).

Syrjivä kohtelu aiheuttaa pelkoa ja ärsyyntymistä, mutta samalla koetaan, että valittavana ei ole muita vaihtoehtoja. Tavallaan ei voi tehdä muuta kuin alistua olemaan siedetty ja armollisesti suvaittu, mikä tihentäne näitä loukkaavia kokemuksia. Rasismi voi kiinnittyä yksilöiden toimintaan tai olla rakenteellista sekä osa instituutioiden käytäntöjä (Rastas 2005). Kaupunkitilojen kielteiset kohtaamiset merkityksellistyvät osaksi institutionaalista ja rakenteellista syrjintää.

## Rasismi kotouttamisen ja yhteiskuntaan kuulumisen esteenä

Kontula ja muut haastatteluissa käsitellyt alueet näyttäytyivät monikulttuurisina tiloina, joissa esiintyy myönteistä vuorovaikutusta eritaustaisten ihmisten välillä. Tutkimuksissa maahanmuuttajien keskittymisellä tietyille alueille on todettu olevan sekä kielteisiä että myönteisiä piirteitä: omaan ryhmään kuuluvien läheisyys voi eri tavoin helpottaa arkea, mutta läheisyys voi kääntyä myös haitaksi ja esimerkiksi lisääntyneen rasismien kokemuksiksi (Dhalmann 2011: 63–64; ks. myös Kara 2016: 31–32, 116, 158, 193–197).

Artikkelin lähtökohtana oli tarkastella kosmopoliittisen suojan ja leppoisan rinnakkaiselon käsitteiden soveltuvuutta helsinkiläisten kokemuksiin kaupunkitilasta. Aineistoni perusteella kaupunkitilat sekä toimivat kosmopoliittisena suojana ja leppoisan rinnakkaiselon hengessä että eivät toimi tällä tavoin. Tällaiset myönteisyyttä korostavat käsitteet ovat sijoittuneet tavallisesti kansainväliseen kehukseen, kuten brittiläiseen ympäristöön, mikä selittänee osittain sitä, miksi käsitteet eivät istu aukottomasti pääkaupunkiseutulaiseen lähiöön. Helsingissä ulkomaan kansalaisten osuus oli 2016 vuoden lopussa vain 9,4 prosenttia ja vieraskielisten osuus 14,7 prosenttia (tilastokeskus), kun esimerkiksi Lontoossa tilanne on toisenlainen ([www.trustforlondon.org.uk](http://www.trustforlondon.org.uk)).

Samalla kun on tärkeää tuoda esiin eritaustaisten ihmisten välistä myönteistä vuorovaikutusta ja kohtaamisia, tätä ei tule tehdä perusteettomasti. Oikeusministeriön vuonna 2016 julkaisemassa selvityksessä ilmenee, että maahanmuuttajataustaisiin vähemmistöihin julkisissa tiloissa kohdistuva häirintä ja rasismi ovat yleisiä. Leppoisaa rinnakkaiseloa ja kosmopoliittista suojaa kaupunkitiloissa kyllä ilmenee, mutta kohtaamisissa esiintyy rodullistavia piirteitä ja erityisesti ei-valkoisiksi määrittävät

kaupunkilaiset kohtaavat arkipäivässään erilaisia rasismien muotoja. Kaupunkitilat jäsenyvät tilannekohtaisesti, välillä julkinen tila koetaan avoimena ja jopa yhteisöllisenä, välillä ei. Nämä kokemukset ovat kytköksissä yksilön asemaa määrittäviin intersektionaalsiin seikkoihin, kuten ihonväriin ja sosioekonomiseen asemaan. Ongelmattomimpia julkiseen tilaan sijoittuvat kokemukset olivat valkoihoisilla haastateltavilla, mutta toisaalta myös tummaihoiset haastateltavat saattoivat kuvata kokemuksiaan hyvin myönteisesti. Tällöin haastateltavalla oli sellaista sosiaalista pääomaa ja resursseja, jotka vaikuttivat kohtaamisten jäsentämiseen ja tulkintaan.

Ihmisten kokemukset kaupunkitilasta ja siellä rakentuvista sosiaalisista suhteista ovat sidoksissa rakenteelliseen ja yhteiskunnalliseen epätasa-arvoon, kuten rasismiin, mutta myös yksilön asettumiseen muihin sosiaaliin suhteisiin. Esimerkiksi työssä käyvät tai opiskelevat ei-valkoihoiset kaupunkilaiset kertoivat rasististen kokemusten lisäksi myös heihin kohdistuneista myönteisistä reaktioista ja kuulumisen tunteesta. Rodullistamiseen liittyvät käytännöt vaikuttavat olevan kaupunkitilassa yleisiä. Yksilön tilannetta ja tunnetta kuulumisesta muokkaa lisäksi sosiaalisen tuen ja verkostojen laatu. Mitä heikommassa asemassa haastateltava oli, sitä kielteisemmin hän saattoi kuvata kokemuksiaan julkisesta tilasta.

Haastateltavien tulkintoja ja kokemuksia julkisista ja puolijulkisista kaupunkitiloista kehystävät suomalainen maahanmuuttopolitiikka ja kotoutumiseen liittyvät keskustelut (ks. Saukkonen 2013). Myönteisempien tulkintojen voi nähdä resonoivan sellaisen monikulttuurisuutta käsittelevien diskurssien kanssa, joissa korostetaan asiaan liittyviä myönteisiä ja tervetulleita puolia. Kielteiset tulkinnat taas asettuvat suhteessa maahanmuuttokriittisen diskurssin nousuun ja viralliseen maahanmuuttopolitiikkaan, jossa ilmenevä epäjohtomukaisuus ja piittaamattomuus nakertavat luottamusta suomalaiseen yhteiskuntaan.

Hyvät etniset suhteet edellyttävät toimivaa vuorovaikutusta, osallistumisen mahdollisuuksia sekä henkilökohtaista turvallisuutta. Näiden toteutumisessa keskeinen merkitys on asenteilla: sillä, miten suhtaudumme muihin. (Kariuki 2016.) Turvallisuuden ja hyväksynnän tunne ovat keskeisiä kosmopoliittisen suojan ja leppoisan rinnakkaiselon toteutumiselle kaupunkitilassa. Hyvien etnisten suhteiden toteutuminen edellyttää, että ymmärrämme esimerkiksi ”rodun” sosiaalisesti tuotetut merkitykset ja vaikutukset. Jos irtisanoudumme vastuusta ymmärtää, millaiseen globaaliin kehään myös Suomi kuuluu ja millaisten historiallisten tapahtumien seurauksena ihmisten liikkuminen kiihtyy ja suuntautuu myös Suomeen, on meidän vaikeampi kiistää maahanmuuttoa kyseenalaistavia puheenvuoroja.

Ensiksi, leppoisan rinnakkaiselon tai kosmopoliittisena suojan mahdollisuuksia ei voi eristää valtiollisesta maahanmuutto- ja siirtolaisuuspolitiikasta, joka järjestelmällisesti luokittelee ja arvottaa ihmisiä. Yhtäällä ovat ”hyvät kansalaiset” tai niin sanottuja suvaitsevaisia arvojamme vahvistavat turvapaikanhakijat, joiden taustat suostumme uskomaan ja hyväksymään (ks. myös Anderson 2013). Toisaalta ovat ne ihmiset, jotka erilaisin arveluttavin keinoin tai lakitekniisen syyn nojalla halutaan sulkea suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle. Kohtaamisia kaupunkitilassa ei voi erottaa maahanmuuttoa koskevista diskursseista ja valtiollisesta maahanmuuttopolitiikasta. Laki kotouttamisen edistämisestä toteaa 3 § 1 momentissa, että kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä (myös Saukkonen 2013: 87). Yleisesti ottaen yhteiskunnan kaikilla tasoilla ja erilaisissa palvelujärjestelmissä tulisi kiinnittää tähän huomiota: kotoutuminen ei ole vain maahan muuttaneen vastuulla. Tiloissa koettu tasa-arvoisuus ja turvallisuus sekä kokemus erojen yhdentekevyydestä sosiaalisten suhteiden järjestymisessä ovat sidoksissa siihen, miten maahanmuuttoon ja ulkomaalaistaustaisiin ihmisiin suhtaudutaan kotouttamispolitiikan ja virallisen maahanmuuttopolitiikan tasolla.

Toiseksi, laajemman me-tunteen luominen kietoutuu moniin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kuten köyhyyteen, vähäosaisuuteen, päihdeongelmiin, matalaan koulutustasoon ja heikkoihin vaikuttamisen mahdollisuuksiin. Myönteinen erojen sivuuttaminen ja yhteisöllisyyden rakentaminen eivät tapahdu tyhjiössä, vaan edellyttävät yhteiskunnallista panostusta esimerkiksi köyhyyden vähentämisessä ja sosiaalipalveluiden saatavuudessa. Kuten yksi haastateltava toi esiin: turvallisuutta luo se, että ei syrjäydytä.

## Lähteet

- Ahmed, S. (2000) *Strange encounters. Embodied others in post-coloniality*. Routledge, London.
- Ahmed, S. (2003) Pelon politiikka. Suom. L. Huttunen. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*, 189–211. Vastapaino, Tampere.
- Alitolppa–Niitamo, A. & Säävälä, M. (2013) Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa Alitolppa–Niitamo, A, Fägel, S. & Säävälä, M. (toim.) *Olemme muuttaneet – ja kotoumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*, 5–12. Väestöliitto, Helsinki.
- Amin, A. (2002) Ethnicity and the multicultural city: living with diversity. *Environment and Planning A* 34(6) 959–980. <https://doi.org/10.1068/a3537>
- Amin, A. (2013). Land of Strangers. *Identities. Global Studies in Culture and Power* 20(1) 1–8. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2012.732544>
- Anderson, B. (2013) *Us and them? The dangerous politics of immigration control*. Oxford University Press, Oxford.
- Anderson, E. (2004) The Cosmopolitan Canopy. Teoksessa Anderson, E., Brooks, S., Gunn, R. & Jones, N. (ed.) *Being Here and Being There: Fieldwork Encounters and Ethnographic Discoveries*, 14–31. The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences Volume 595, September 2004.
- Cantle, T. (2012) *Interculturalism. The New Era of Cohesion and Diversity*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Denzin, N. K. (1997) *Interpretive Ethnography: Ethnographic Practices for the 21st Century*. Sage, Thousand Oaks.
- Dhalmann, A. (2011) *Yhden ubka, toisen toive? Somalien ja venäläisten asumistoiveet etnisen segregaatiokehtityksen valossa*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Enzensberger, H. M. (2003) Suuri muutto – 33 merkintää. Suom. R. Virkkunen. Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) *Erilaisuus*, 21–49. Vastapaino, Tampere.
- Forsell, T. (2017) HaO:sta ja KHO:sta Maahanmuuttovirastoon palautuneet turvapaikka-asiat. Mediainfo 17.1. 2017. <<https://www.slideshare.net/Maahanmuuttovirasto/hao-ja-kho-kumoamissyit-forsell>>. 29.3.2018.
- Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (1997) Johdatus nykymaantieteeseen. Teoksessa Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (toim.) *Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä nuteen maantieteeseen*, 9–34. Vastapaino, Tampere.
- Hall, S. (1999) *Identiteetti*. Suom. ja toim. M. Lehtonen & J. Herkman. Vastapaino, Tampere.
- Hall, S. (2003) Monikulttuurisuus. Suom. M. Lehtonen Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) *Erilaisuus*, 233–280. Vastapaino, Tampere.
- Hautaniemi, P. (2004) *Pojat! Somalipoikien käistanalainen nuoruus Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Hollingworth, S. & Mansaray, A. (2012) Conviviality under the Cosmopolitan Canopy? Social mixing and friendships in an urban secondary school. *Sociological Research Online* 17(3,2). DOI: 10.5153/sro.2561
- Honkatukia, P. & Suurpää, L. (2012) Kenen ääni kuuluu? Neuvottelija nuorten miesten rikollisuudesta ja rasismista. Teoksessa Keskinen, S., Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*, 121–152. Tampere University Press, Tampere.
- Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. (2005a) Saatteeksi. Teoksessa Rastas, A., Huttunen, L. & Löytty, O. (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*, 7–15. Vastapaino, Tampere.
- Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. (2005b) Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa Teoksessa Rastas, A., Huttunen, L. & Löytty, O. (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*, 16–40. Vastapaino, Tampere.
- Isotalo, A. (2016) Rasismi kaupunkitilassa. Tilallinen valkoisuusnormi ja somalialaistaustaisten naisten vastarinta. *Sukupuolentutkimus* 29(4) 7–2.
- Jones, H., Neal, S., Mohan, G., Connell, K., Cochrane, A. & Bennett, K. (2015) Urban multicultural and everyday encounters in semi-public, franchised cafe spaces. *The Sociological Review* 63(3) 644–661. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12311>
- Kara, H. (2016) *The makings of migrant subjectivities: time and intersectionality in the transnational everyday lives of Latin American women in Barcelona*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Kariuki, P. (2016) *Hyvät etniset suhteet tarkoittavat sovussa elämistä muiden kanssa*. 11.3.2016. <<http://oikeusministerio.fi/blogi-hakutulos/-/blogs/peter-kariuki-hyvät-etniset-suhteet-tarkoittavat-sovussa-elamista-muiden-kanssa>>. 20.11.2017.
- Kemppainen, T. (2017) *Disorder and insecurity in a residential context. A study focusing on Finnish suburban housing estates built in the 1960s and 1970s*. Helsingin kaupunki, Helsinki.
- Keskinen, S. (2016) From welfare nationalism to welfare chauvinism: Economic rhetoric, the welfare state and changing asylum policies in Finland. *Critical Social Policy* 36(3) 352–370. DOI: 10.1177/0261018315624170
- Kuortti, J. (2007) Jälkikolonialisia käännöksiä. Teoksessa Kuortti, J., Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. 11–26. Gaudeamus, Helsinki.
- Lehtonen, M. (2013) Miten tutkia liikkuvaa maailmaa? Teoksessa Lehtonen, M. (toim.) *Liikkuva maailma*, 7–29. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, M. & Löytty, O. (2007) Suomiko toista maata? Teoksessa Kuortti, J., Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. 105–118. Gaudeamus, Helsinki.
- Lyytikäinen, P. & Saarikangas, K. (2013) Introduction: Imagining Spaces and Places. Teoksessa Isomaa, S., Lyytikäinen, P., Saarikangas, K. & Suominen-Kokkonen, R. (toim.) *Imagining Spaces and Places*, ix-xx. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle.
- Löytty, O. (2013) Kun rajat eivät pidä eli mihin maahanmuuttajakirjallisuutta tarvitaan. Teoksessa Lehtonen, M. (toim.) *Liikkuva maailma*, 261–279. Vastapaino, Tampere.

- Massey, D. (2003) Paikan käsitteellistäminen. Suom. J. Koivisto. Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) *Erilaisuus*, 51–83. Vastapaino, Tampere.
- Mitchell, D. (2003) *The Right to the City. Social justice and the fight for public space*. The Guilford Press, New York.
- Noble, G. (2011) “Bumping into Alterity?”. *Transacting Cultural Complexities*. Continuum. *Journal of Media & Cultural Studies* 25(6) 827–840. <https://doi.org/10.1080/10304312.2011.617878>
- Noble, G. (2013) Cosmopolitan Habits: The Capacities and Habitus of Intercultural Conviviality. *Body & Society* 19(2&3) 162–185. <https://doi.org/10.1177/1357034X12474477>
- Oikeusministeriö (2016) ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä” Selvitys vibapubeesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. <[https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76633/omso\\_7\\_2016\\_vipu-raportti\\_158\\_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76633/omso_7_2016_vipu-raportti_158_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y)>. 29.3.2018.
- Pakolaisneuvonta <<http://www.pakolaisneuvonta.fi/index.html?lid=167&lang=suo>>. 23.2.2018
- Pink, S. (2008) An urban tour. The sensory sociality of ethnographic place-making. *Ethnography* 9(2) 175–196. <https://doi.org/10.1177/1466138108089467>
- Peltola, M. (2014) *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Gaudeamus, Helsinki.
- Puukari, S. & Korhonen, V. (2013) Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa Alitolppa–Niitamo, A., Fägel, S. & Säävälä, M. (toim.) *Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*, 32–47. Väestöliitto, Helsinki.
- Rastas, A. (2002) Katseilla merkityt, silminnähdyn erilaiset. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. *Nuorisotutkimus* 20(3) 3–17.
- Rastas, A. (2004) Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua? Teoksessa Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) *Pubua vastaan ja vaieta – neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*, 33–55. Gaudeamus, Helsinki.
- Rastas, A. (2005) Rasismi. Teoksessa Rastas, A., Huttunen, L. & Löytty, O. (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*, 69–116. Vastapaino, Tampere.
- Rastas, A. (2013) Nimeämisen politiikka ja rasismien rajaamat sosiaaliset suhteet. Teoksessa Lehtonen, M. (toim.) *Liikkuva maailma*, 153–175. Vastapaino, Tampere.
- Raunio, M., Hammar-Suutar, S. & Säävälä, M. (2010) Kohti tulevaisuuden kaupunkiyhteisöä? Monikulttuurisuus ja maahanmuuttajat Helsingin, Joensuun ja Tampereen kaupunkien strategioissa. *Alue ja ympäristö* 39(1) 40–54.
- Saarikangas, K. (2002) *Asunnon muodonmuutoksia. Pubtanden estetikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Saukkonen, P. (2013) *Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Gaudeamus, Helsinki.
- Semi, J. (2011) Kaikille avoin, kaikille vapaa? Tilallisen ulossulkemisen kolme säiettä. *Alue ja ympäristö* 40(2) 61–67.
- Skeggs, B. (1999) Seeing differently: Ethnography and explanatory power. *Australian educational researcher* 26(1) 33–53.
- Suopajarvi, T. (2014) Kävelyssä rakentuva paikka: Oulun kaupunkikeskusta seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisena ympäristönä. *Sociologia* 51(4) 332–346.
- Säävälä, M. (2013) Maahanmuuttajakoti ja koulu yhteistyössä. Teoksessa Alitolppa–Niitamo, Aa, Fägel, S. & Säävälä, M. (toim.) *Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*, 117–133. Väestöliitto, Helsinki.
- Tani, S. (2011) Oikeus oleskella? Hengailua kauppakeskuksen näkyvillä ja näkymättömillä rajoilla. *Alue ja ympäristö* 40(2) 3–16.
- Tervonen, M. (2014) Historiankirjoitus ja myyti yhden kulttuurin Suomesta. Teoksessa Markkola, P., Snellman, H. & Östman, A.-C. (toim.) *Kotiseutu ja kansakunta: miten suomalaista historiaa on rakennettu*, 137–162. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- TrustForLondon (2018) Migrants <<https://www.trustforlondon.org.uk/data/populations/migrants/>> Ethnicity <<https://www.trustforlondon.org.uk/data/populations/ethnicity/>>. 29.3.2018.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2013) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.
- Tuori, S. (2009) *The Politics of Multicultural Encounters. Feminist Postcolonial Perspectives*. Åbo Akademi University Press, Åbo.
- Vuolajarvi, N. (2014) Rotu etnisten suhteiden tutkimuksessa. Teoksessa Irni, S., Meskus, M. & Oikonen, V. (toim.) *Muokattu elämä: Tekotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, 264–301. Vastapaino, Tampere.
- Wessendorf, S. (2014) ‘Being open, but sometimes closed’. Conviviality in a super-diverse London neighbourhood. *European Journal of Cultural Studies* 17(4) 392–405. <https://doi.org/10.1177/1367549413510415>